«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Ա Վ Ա Ր Տ Ա Կ Ա Ն Հ Ե Տ Ա Զ Ո Տ Ա Կ Ա Ն Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ն Ք

Հետազոտության թեման՝ Ընտանիքի հոգեբանություն,կոնֆլիկտներ : Ինչպե՞ս է ազդում ընտանեկան կոնֆլիկտը երեխայի արժեհամակարգի վրա:

Առարկան՝ Աշխարհագրություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Մերինե Ավետիսյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Արտաշատի հ.1 հիմն. դպրոց

Երևան 2022

Բովանդակություն

Ներածություն 3

Նպատակ 4

Գլուխ 1 5

Գլուխ 2 8

Հարցաթերթիկ 10

Գլուխ 3 13

Հարցաթերթիկ/երեխաներ/ 15

Եզրակացություն 19

Գրականության ցանկ 20

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեև հոգեբանության մեջ «Ընտանիքի հոգեբանություն, կոնֆլիկտներ» բաժինը, որն ուսումնասիրելով էվոլյուցիան ու բնույթը ամուսնության և ընտանեկան հարաբերությունների, նրանց առաջացման յուրահատկությունները, ձևավորումը, կայունացումն ու քայքայումը, նկարագրելով ընտանեկան և ամուսնական հատկանիշների, ընտանիքի անդամների սոցիալ-հոգեբանական և ֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները միմյանց հետ ուսումնասիրված է, այդուհանդերձ, քիչ են ուսումնասիրությունները վերջինիս, ընտանիքում երեխաների, որպես անձի զարգացման և դաստիարակության սոցիալ-մշակութային միջավայր լինել ու վերաբերյալ ուսումնասիրությունները, որով էլ պայմանավորված այս հետազոտությունը համարում եմ արդիական:

Աշխատանքում նկարագրված են ընտանեկան կոնֆլիկտների տեսակները, դրանց առաջացման պատճառները և դրանց բացասական հետևանքները երեխայի անձի ձևավորման արժեհամակարգի վրա Գուցե իսկապես պատահական չէ մեծերի կողմից պարադոքսի նման հնչող այն խոսքը, որ եթե ընտանիքում չկան վիճաբանություններ, ապա այնտեղ ինչ-որ բան կարգին չէ: Ընտանեկան տարաձայնությունները հնարավորություն են ստեղծում թուլացնել

լարված մթնոլորտը, համաձայն մեր կողքին ապրող մարդկանց մտասևեռումներին ու համոզմունքները: Ի վերջո տարաձայնությունները նաև կարելի է դիտարկել իբրև «նուրբ ազդակ», որի միջոցով ստուգվում է ներընտանեկան կայունությունը և ի հայտ եկող խնդիրները համատեղ լուծել ու կարողության ու ցանկության առկայությունը: Անկայուն առավել զգուշավոր պետք է լինեն այն ընտանիքները, որտեղ կան մարդիկ, ովքեր նոր են ծանոթանում կյանքի բազմաթիվ դրսևորումներին և դեռևս մեծ կախվածության մեջ են գտնվում ընտանիքի առավել փորձառու անդամներից: Խոսքն իհարկե երեխաների մասին է, որոնց հոգևոր և ֆիզիկական ճիշտ զարգացումն ու կայունությունը պետք է գերակայանպատակ լինի ընտանիքի բոլոր անդամների համար և ուղենիշ՝ հատկապես ծնողների հարաբերությունները կարգավորել ու գործընթացում: [1]

Հետազոտության աշխատանքի ժամանակ կիրառվել են հետևյալ հիմնական մեթոդները՝ դիտում, հետազոտում, տվյալների հավաքագրում,սոցոլոգիական հարցում:

Աշխատանքի նպատակը ընտանիքի հոգեբանություն և կոնֆլիկտներ թեման, որպես հոգեբանության մեջ կարևոր ճյուղ,անձի ձևավորման ու դաստիարակման սոցիալ մշակութային միջավայր լինել ը ուսումնասիրել ն է :

Հետազոտության նպատակն է.

1. Իրականացնել հիմնահարցի վերաբերյալ մասնագիտական գրականության ուսումնասիրություն և վերլուծություն,
2. Ուսումնասիրել ընտանիքի հոգեբանությունը, նշել որո՞նք են ընտանիքի ձևավորման ու զարգացման առանձնահատկությունները,
3. Վերլուծել կոնֆլիկտային ընտանիքները ի՞նչ խնդիրներ են ունենում,ի՞նչ խնդիրներ են ունենում երեխաները,ինչպի՞սի բնավորության գծեր են առաջ գալիս
4. Ուսումնասիրել և վերլուծել ,թե ընտանեկան անառողջ միջավայրն ինչպե՞ս է ազդում երեխայի արժեհամակարգի վրա
5. Հետազոտական աշխատանքի միջոցով հիմնավորել կոնֆլիկտային ընտանիքի դերը անձի զարգացման ու դաստիարակման սոցիալ մշակութային միջավայր լինել ու հարցում:

Գլուխ 1

Ընտանիքի հոգեբանություն, ձևավորման ու զարգացման առանձնահատկությունները

Յուրաքանչյուր ընտանիք կազմված է անդամներից, ինչպես նաև նրանց միջև գոյություն ունեցող կապերից ու փոխհարաբերություններից: Այդ ամբողջությունն էլ ընտանիքի կառուցվածքն է, որը կարող է աստիճանակարգային (հիերարխիկ) լինել: Այստեղ կա լիդեր (երբեմն, մեծ ընտանիքներում, մեկից ավելի), կան ենթականեր (կատարողներ), յուրաքանչյուր անդամ ժամանակի ընթացքում ձեռք է բերում իր կարգավիճակը և համապատասխան դերերը: Որոշ ընտանիքներում լինում է միայն մեկ լիդեր, որը կարող է լինել ավտորիտար կամ ժողովրդավար անձնավորություն: Այցայժմ մեծաթիվ են կոչվում այսպես կոչված *էգալիտար* (հավասարության վրա հիմնված) ընտանիքները, որի անդամները (առնվազն ամուսինները) հավասար կամ գրեթե հավասար իրավունքներ ու պարտականություններ ունեն: Սա արդեն ժողովրդավարական կամ ազատական-ժողովրդավարական ընտանիք է: Որոշ երկրներում (ԱՄՆ, Ռուսաստան և այլն) կատարված հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ ներկայումս մարդկանց մեծամասնությունը գերադասում է ունենալ էգալիտար, ժողովրդավարական սկզբունքներով կառավարվող ընտանիք: Երբ ընտանիքի կառուցվածքում լուրջ և այն էլ պատահական փոփոխություններ են կատարվում, ապա այդպիսի փոխակերպված խումբն այլևս չի կարող արդյունավետ կերպով կատարել իր հիմնական գործառույթները: Օրինակ, եթե ընտանիքի հայրը հարբեցող է կամ թմրամոլ է, ապա խաթարվում է ընտանիքի ինչպես տնտեսական, այնպես էլ սոցիալականացման և այլ կարևոր գործառույթները: Ընտանիքի կառուցվածքային փոփոխություններ առաջ են գալիս նրա զարգացման ընթացքում,

նրակենսական ճանապարհի տարբեր հատվածներում՝ առաջադրելով նոր խնդիրներ, պահանջելով նոր մոտեցումներ և լուծումներ: Արդի դարաշրջանի զարգացման այս պայմաններում Հայաստանի նման աշխարհաքաղաքական դիրք ունեցող պետության համար անհնար է զերծ մնալ քաղաքակրթությունների բախմամբ պայմանավորված կողմնակի ազդեցություններից: Վերջիններս ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ազդեցություն են ունենում հայ մարդու ինքնության, կենսակերպի ու արժեհամակարգի վրա: Ի տարբերություն նախորդ ժամանակաշրջանի, մեր օրերում հայկական առաքինություններից շատերն այլ ընկալում են ձեռք բերել, իսկ արժեքային պատկերացումները հիմնովին փոխվել են: Անկախության և պետականության ամրապնդմանը զուգընթաց սոցիալ-մշակութային արժեքները ենթարկվել են որոշակի կանոնակարգման, այնուամենայնիվ, հիմնական շեշտադրումն ուղղված է դեռևս օտարամուտ նորամուծությունների վերարտադրմանը: Այսինքն էթնոմշակութային առանձնահատկությունները հաճախ մղվում են հետին պլան՝ վտանգելով և մշակութային ինքնությունը խոցելի դարձնելով արտաքին ինֆորմացիայի համար: Այսօրինակ իրավիճակներում անփոխարինելի է սոցիալական տարբեր ինստիտուտների դերակատարությունը ավանդական արժեքների պահպանման, փոխանցման գործում: Հայկական ընտանիքի հիմնական առանձնահատկությունը եռասերունդ լինելն է, իսկ, օրինակ, ԱՄՆ-ում կամ Եվրոպայում նման ընտանիքներ դրդեն հազվադեպ կարելի է գտնել: Ամերիկայում կամ Եվրոպայում հազվադեպ են ընտանիքները, ուր տատն ու պապը ընտանիքի հետ են, որովհետև 16 տարեկանը լրանալուց հետո երեխաներն ինքնուրույն կյանք են վարում: Ավանդական ընտանիքները մեզ մոտ ավելի լավ են պահպանվել, որովհետև ավանդույթները, սովորությունները նպաստել են: Ամեն ինչ ունի իր և՛ առավելությունները, և՛ թերությունները: Այժմ հայերի մոտ անցումային շրջան է՝ հինը փորձում ենք մոռանալ, ձևավորել նոր, եվրոպական ընտանիք, իսկ այդ նորն էլ դեռ սերմանված չէ: Այստեղ մտահոգիչ հիմնախնդիրներ են առաջ եկել, որոնք պետք է լուծել, քանի որ երիտասարդները մեծերի փորձը չեն կիրառում, սխալվում են, իսկ այդ սխալը երբեմն կարող է լինել ճակատագրական [2]:

Ինտեգրվելով եվրոպական համայնքին՝ ներմուծվում են եվրոպական արժեքներ, որոնք շատ հաճախ չեն տեղայնացվում, չեն համապատասխանեցվում ազգային առանձնահատկություններին, որն էլ խանգարում է ընտանեկան հարաբերությունների նորմալ ընթացքին, մասնավորապես՝ երեխայի դաստիարակության գործընթացին: Գաղտնիք չէ, որ յուրաքանչյուր ժամանակաշրջան առանձնանում է իր սերնդին բնորոշ առանձնահատկություններով: Յուրաքանչյուր սերունդ ունի իր արժեքային կողմնորոշումները, նախասիրություններն ու պահանջմունքները: Բնական է, որ ծնողների կողմից ընդունված հասարակական կյանքի նորմերը տարբերվում են հաջորդ սերնդի հայացքներից, որոնք կարող են միջանձնային հարաբերություններում դրսևորվել ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական առումներով: Հարկ է նշել, որ տարիքի հետ ավագ սերնդի կողմից աստիճանաբար փոքրանում է նորին հարմարվելու հնարավորությունները և

այդ նորը չի ընկալվում, չի յուրացվում նույնչափ արագ, ինչպես երիտասարդների կողմից: Վերջիններս արագ հարմարվում են նոր իրավիճակին` ձևավորելով արժեքային նոր համակարգ, որը արմատապես կարող է տարբերվել նախորդից և առաջացնել միջսերնդային հակասություններ: Բնականաբար, այս տարաձայնությունները անհետևանք չեն կարող մնալ և խանգարում են անձի ձևավորման գործընթացին, հանգեցնում մի շարք շեղումների: Ինչ խոսք, պետք է քայլել ժամանակին համընթաց, բայց երբեք չպետք է մոռանալ ազգայինը:

Հատկապես անկախացման տարիներին <<ընտանիք>> սոցիալական ինստիտուտը ենթարկվեց մշակութային լուրջ փոփոխությունների: Փոփոխություններն ինքնին դրական երևույթ է, սակայն կարևոր է, երբ դա կազմում է բնականոն գործընթացի մաս: Եթե փոփոխությունները տեղի են ունենում այդ համընդհանուր`համատեքստից դուրս, ապա խաթարվում է հանրության, այդ թվում նաև էթնիկ հանրույթի առանձին հատվածների միջև հոգևոր ընդհանրականության ձևավորող արժեքային համակարգի համախմբիչ դերը:

Նշվածի հիմնական պատճառը արագ կատարվող փոփոխությունների ընթացքում համընդհանուր արժեքների ձևավորման բարդությունն է: Ստեղծված ոչ կայուն իրավիճակը խոչընդոտում է նման դերակատարության արժեքների վերարտադրությանը,: Հետևապես, մեր հասարակության մեջ գնալով ավելի մեծ դեր են ստացել տարանջատող խմբային արժեքները, քան համախմբող` ազգային, պետական, ու քաղաքացիական բովանդակության արժեքները: Եվ այնպիսի իդեալական արժեքներ, ինչպիսիք են ազգը, հայրենիքը, մշակույթը, գիտությունը, ազգային պատմությունը, պատմական արժեքները հանրային վարքում ստորադասվել են իրական այնպիսի արժեքների, ինչպիսիք են փողը, նյութական շահը, ազդեցիկ դիրք ապահովող պաշտոնը, նեղ ընտանեկան կամ ազգակցական ու մասնավոր կապերով պայմանավորված այլ խմբակային շահերը և այլն: Ի վերջո, չպետք է մոռանալ, որ նյութական բոլոր արժեքները չափազանց փոքր են ազգային այն արժեքների դիմաց, որոնց շնորհիվ գոյատևում ենք այսօր և առանձնանում մյուսներից: Ուստի, կարծում եմ, որ նախանհրաժեշտ է ազատությունը ճիշտ ընկալել ու դրանից խելամտորեն օգուտ քաղել: Մեր ազգային արժեքները խոցելի են այնքան ժամանակ, քանի դեռ մենք լիարժեք չենք գիտակցում մեր ազատության գինը և, միաժամանակ, վերջինիս բազմաթիվ դրսևորումներն էլ քննադատական վերանայման չենք ենթարկվում:

Փաստորեն, Հայաստանը մշակութային ամբողջականության պահպանման ու վերարտադրման առումով լուրջ անելիքներ ունի: Հայտնվելով մշակութային համաշխարհայնացման հոսքի մեջ` անհրաժեշտ է ոչ միայն մեխանիկական կրողի դեր ունենալ, այլ ստեղծել մասնակցային արժեքներ: Իսկ վերջինիս ստեղծումը պայմանավորված է միայն մշակութային ինքնարտահայտ ստեղծագործական ներուժի հայտնաբերմամբ ու կիրառմամբ:

Գլուխ2

Կոնֆլիկտային ընտանիք

Ցանկացած ընտանիքում վեճերն ու կոնֆլիկտներն անխուսափելի են, եթե չկան վեճեր նշանակում է ընտանիքում տիրում է սառը պաշտոնական հարաբերություններ:

Ընտանեկան վեճերն իրենց բնույթով կարող են լինել պերմանենտ(անընդհատ): Նման ընտանիքները հիմնականում լինում են քրեածին, կոնֆլիկտածին, ամբարենապաստընտանքիներ: Ըստվիճակագրական տվյալների ընտանեկան կոնֆլիկտների հիմնական պատճառը հաղորդակցման կուլտուրայի, փոխադարձ վստահության, քաղաքավարության, ուշադրության, բարյացակամության, նրբազգացության բացակայությունն է: Իրականում կոնֆլիկտների պատճառ կարող են հանդիսանալ հոգեբանական անհամատեղելիությունը, սեռական խնդիրները, միմյանց մտադրությունները չհասկանալը, վարքի սխալ մեկնաբանությունները, բարոյականության վերաբերյալ տարբեր մոտեցումները, պարտքի և պատասխանատվության զգացումի բացակայությունը և այլն:

Շատ կարևոր է ուսումնասիրել ընտանեկան հարաբերություններում տեղի ունեցող տեղաշարժերը, ընտանեկան կոնֆլիկտների առաջացման պատճառները և դրանց ազդեցությունը երեխայի անձի ներդաշնակ ձևավորման վրա: Գոյություն ունի <<կոնֆլիկտ>> հասկացության մի քանի սահմանում: Բ. Մ. Ռեբուսը կոնֆլիկտը բնութագրում է որպես <<մարդկանց փոխազդեցության մեջ միմյանց հանդեպ հակադարձ ուղղված և անհամատեղելի միտումների բախում` կապված բացասական սուր հուզական ապրումների հետ» [4,էջ 45]: Ըստ Ա. Վ.

Սերգեյ Չուկի` «Կոնֆլիկտը անհատների անհամատեղելի նպատակների, հետաքրքրությունների, դիրքորոշումների, կարծիքների, հայացքների բախում է»[5, էջ 212]: Ի տարբերություն Ռեբուսի և Սերգեյ Չուկի` Ա.Մ.Ատոլյ պտենկոն կոնֆլիկտը բնութագրում է ոչ թե որպես բախում, այլ հակասություն. «Կոնֆլիկտը երկու և ավելի մարդկանց (խմբերի) միջև սուր և դժվար լուծվող հակասություն է, որը բնութագրվում է հակամարտությամբ, հակասող կողմերի կողմից ուժեղ միջոցների փոխադարձ կիրառմամբ` հակառակ կողմին հաղթելու նպատակով»[6, էջ 294]

Վեճերի ժամանակ գլխուղեղի կեղևում առաջանում է օպտիմալ գրգռման օջախ, որը կարող է ընդգրկել ահռելի ու ավելի կեսերի տարածք:

Այս դեպքում մարդը կորցնում է ինքնատիրապետումը, դիմացինին լսելու ունակությունը և վեճը վերածվում է կոնֆլիկտի: Ցանկացած վեճի հիմքում ընկած է անհատականության երևույթը, այսինքն անհատականը: Մարդը աշխատում է հնարավորինս վիրավորել ու դիմացինին բարձրացնել "Ես"-ի արժեքը: Կոնֆլիկտի հիմնական պատճառը անձնավորության որևիցե պահանջմունքի չբավարարված լինելն է: Սկսած ֆիզիկական, կենսաբանական, ֆիզիոլոգիականից մինչև հոգևոր պահանջմունքները:

Կոնֆլիկտների մեխանիզմը հասկանալու համար անհրաժեշտ է առանձնացնել պատկերացումների 3 համակարգ`

1. **Էգոցենտրիկ համակարգ** - որի հիմքում ընկած է սեփական Ես-ը, այլ մարդիկ կամ առարկաները հանդես են գալիս որպես կամ օգնական գործիք կամ խոչընդոտ

2. **Այլետրոցենտրիկ համակարգ** - կենտրոնում ընկած է ուրիշը:

3. **Սոցիոցենտրիկ** - հիմքում ըմկած է մեկը:

Կարևորելով ընտանիքի և ընտանեկան հարաբերությունների դերը երեխայի անձի ներդաշնակ ձևավորման վրա՝ ես, հարցաթերթային հարցման միջոցով, որին մասնակցել է ընդգրկված և բջջային ընտանիքների 10 ամուսնական զույգ, բացահայտեցի կոնֆլիկտների առաջացման հաճախականությունը և այդ ընտանիքներում մեծացող երեխաների արժեհամակարգի ձևավորման գործընթացը

ՀԱՐՑԱԹԵՐԹԻԿ

/ամուսնական զույգ/

Հարգելի մասնակից հետազոտական աշխատանքի շրջանակներում անցկացվում է սոցիոլոգիական հարցում, որի նպատակն է ուսումնասիրել ընտանեկան կոնֆլիկտները և դրանց առաջացման պատճառները:

Հետազոտությունն անանուն է. տվյալները հրապարակվելու են միայն ընդհանրացված և վերլուծված տարբերակով:

1. Բջջային ընտանիքու՞մ եք ապրում /Միայն ամուսինները և երեխաները/

   Ա. այո

   Բ. ոչ

2. Ունենու՞մ եք ընտանեկան վեճեր

   Ա. այո

   Բ. ոչ

   Գ. երբեմն

3. Ընտանեկան վեճերի ժամանակ երեխաները մասնակից լինու՞մ են ձեր վեճին

   ա. այո

   բ. ոչ

   դ. դժվարանում եմ պատասխանել

4. Ամուսնական վեճերի ժամանակ տան մեծ անդամները խառնվու՞մ են

   Ա. այո

   Բ. ոչ

   Գ. դժվարանում եմ պատասխանել

5. Ընտանեկան կոնֆլիկտներից հետո երեխաները թույլ տալի՞ս են իրենց հետ կենտակետի մեջ մտնել

   Ա. այո

բ. ոչ

գ. դժվարանում եմ պատասխանել

6. Երբ տանը մենակ եք և վիճաբանություն է տեղի ունենում,ավելի հե՞շտ եք հաղթահարում

Ա. այո

Բ. ոչ

Գ. դժվարանում եմ պատասխանել

7. Պե՞տք է պահպանել ընտանիքը հանուն երեխաների

Ա. այո

Բ. ոչ

Գ. դժվարանում եմ պատասխանել

8. Գոյություն ունի՞ փոխադարձ վստահություն ծեր և ծեր ամուսնու միջև

Ա. այո

Բ. ոչ

Գ. մասամբ

Հարցաթերթային հարցման արդյունքում ստացահետևյալ պատկերը.

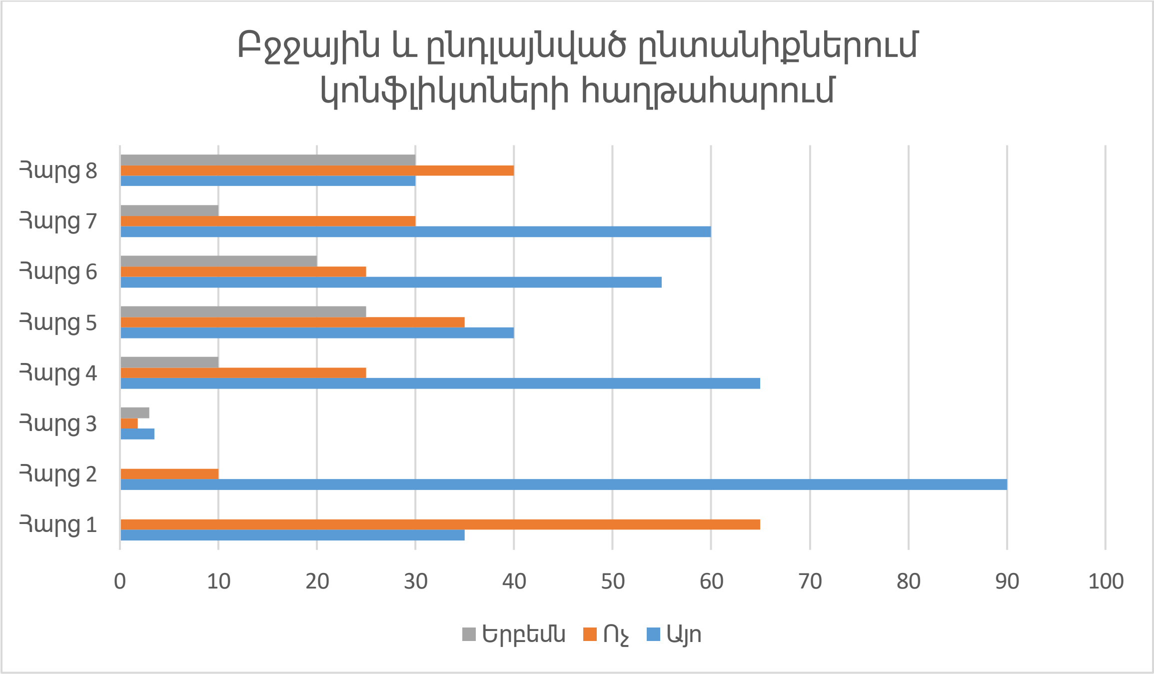

Վերլուծելով հարցման արդյունքները,պարզ է դառնում,որ ընդլայնված ընտանիքներում կոնֆլիկտներն ավելի հաճախակի են ծագում, քան բջջային ընտանիքներում: Կոնֆլիկտներից հետո երեխաները ենթարկվում են հոգետրավմայի, և որքան քիչ ջերմություն և հոգատարություն է ստանում երեխան, այնքան դանդաղ է հասունանում որպես անհատ,այնքան ավելի հակված է պասիվության և անտարբերության:

Ճնշող մեծամասնությամբ, պատճառները, որոնք հանգեցնում են ընտանիքում կոնֆլիկտային իրավիճակի, առաջ են բերվում սոցիալական գործոններով:

Ստորև ներկայացված են ուսումնասիրության արդյունքում բացահայտված ընտանեկան կոնֆլիկտների տեսակներն ու դրանց հաղթահարման հիմնական գործոնները.

- պետք է զատել խնդիրը մարդուց,
- միշտ սպասել և միայն որոշ ժամանակ անց դատել սառը գլխով,
- հիշել, որ գաղափարը կայանում է ոչ թե փաստարկը շահելու, այլ համամտությունն ի վերջո լուծելու մեջ,
- հիշել, որ մյուս կողմում անձ է, ով պարտավոր չէ համաձայնել դիմացինի ամեն բառի հետ
- պետք է սահմանել խնդիրը և երբեք չշեղվել այլ հարցերի ուղղությամբ,
- պետք է խոսել ցածրաձայն, հստակ և ողջամիտ,
- հիշել, որ խելացի մարդը միշտ կարող է ելք գտնել:

Գլուխ 3

Կոնֆլիկտային ընտանիքում երեխաների դերը

Ընտանիքում ձևավորվում են երեխայի բնավորությունը, ինքնագիտակցությունը, ինքնագնահատականը, բարոյական պատկերացումները, սոցիալական դիրքորոշումները, երեխան յուրացնում է վարքի կանոնները, տեղի է ունենում անձի սոցիալականացում: Հաճախակի կոնֆլիկտներն ազդում են ընտանիքի հոգեբանական մթնոլորտի վրա, քայքայում հարաբերությունները, ընտանիքի անդամների մեջ առաջացնում սթրես, լարվածություն, տհաճ հոգեվիճակներ: Ընտանեկան կոնֆլիկտների արդյունքում առաջին հերթին տուժում են երեխաները, որոնք ունենում են անձնային զարգացման խեղաթյուրումներ և վարքի խանգարումներ: Դա երեխաների մոտ հետագայում առաջացնում է զայրույթ, անհանգստություն, տխրություն, առողջական խնդիրներ, որոնց մասին նրանք դադարում են բարձրաձայնել, կարծելով, որ ընտանիքում այդ պահին կան ավելի կարևոր հիմնախնդիրներ, քան իրենք են: Նաև կորչում է ինքնավստահության ու անվտանգության զգացումը, որի երաշխավորները հենց ընտանիքի մեծահասակներն են: Հատկանշական է քնի խանգարումն ու դպրոցում կենտրոնանալու դժվարությունը: Աստիճանաբար փոփոխվում է միջավայրի երևույթների նկատմամբ անտարբերության, անվստահության առաջացման, գիտության, արվեստի, սպորտի նկատմամբ հետաքրքրասիրության կտրուկ նվազման և հետագայում կարող է արտահայտվել ագրեսիայի, նախանձի ու թշնամանքի (քանզի նա հետ է մնում մյուսներից), հակահասարակական պահվածքի, հանցագործության և վանդալիզմի դրսևորումներով: Ահա թե ինչու, երբեմն վատ ճանապարհով սկսում են գնալ այն ընտանիքների երեխաները, որտեղ թվում էր թե ամեն բան հիանալի է, մինչդեռ խնդիրն աշխատանքով պայմանավորված անտարբերության կամ դրանից բխող կոնֆլիկտների մեջ է: Այս ամենից բացի կոնֆլիկտային ընտանիքների երեխաները մեծ հաշվով խնդիրներ են ունենում միջանձնային հարաբերություններում, դժվարանում են լուծումներ գտնել և շատ անգամ էլ դրանք փնտրում են վատ միջավայրում: Այս ամենը բացասաբար են անդրադառնում պատանեկության և հասունության անցման տարիքում նրանց ռոմանտիկ հարաբերությունների վրա, քանզի ընտանեկան բախումներն իրենց պատճառահետևանքային կապերով նպաստում են այն բանին, որ երեխան ավելի բացասաբար ընկալի սոցիալական միջավայրը, ունենա վատ տպավորություններ և պատկերացումներ ընտանեկան հարաբերությունների և արժեքների մասին: Այսպիսով, մի զույգի կոնֆլիկտային անկայուն հարաբերությունը կարող է առաջացնել մեկ այլ բացասական հարաբերություն հաջորդ սերնդում: Հատկանշական է, որ սթրեսն առաջացնում է որոշակի ֆիզիոլոգիական ռեակցիաներ, որոնք

կարող են վնասել ուղեղի զարգացմանը: Երեխան կարող է նաև դիմագրավել դրան, շնորհիվ գենետիկական հատկանիշների կամ բարձր դիմադրողականության, թեև գիտական հետազոտությունները փաստում են, որ բոլոր դեպքերում ծնողական կոնֆլիկտն անդրադառնում է երեխայի ֆիզիկական զարգացման ու հոգեկերտվածքի ձևավորման վրա, անգամ եթե նա որդեգրված զավակ է: Ընտանեկան կոնֆլիկտների ազդեցությունը սովորաբար աստիճանաբար նվազում է միայն 2- 3 տարվա ընթացքում, սակայն կարող են մնալ նաև անդառնալի հետևանքներ: Վիճակագրական տվյալների համաձայն աշխարհում երիտասարդների 41%-ը հեռանում է ընտանիքից վատ հարաբերությունների պատճառով: Շատ կարևոր է ներընտանեկան խնդիրների հաղթահարումը համատեղ ջանքերով: Ընտանեկան հակամարտությունը ծագում է ընտանիքի տարբեր անդամների տեսակետների և/կամ համոզմունքների բախումից, որի արդյունքում կողմերը գալիս են սխալ եզրակացությունների և երկուստեք մեղադրանքների: Հատուկենտ դեպքերում, երբեմն, կոնֆլիկտը կարող է նաև որոշակի դրական ազդեցություն ունենալ, բարձրացնելով, ասենք, երեխայի իրավագիտակցությունը, արդարամտությունը կամ ընտանեկան կայունության կարևորության մասին գիտակցությունը, եթե այն ընթանում է ոչ բռնի, հանգիստ պայմաններում և կողմերը պատրաստակամորեն լսում են միմյանց, հայտնում դիրքորոշումները, որոնք բերում են խնդրի խաղաղ կարգավորման: Կոնֆլիկտային միջավայրում մեծացած երեխան հիմնականում այդպիսի միջավայր էլ ստեղծում է, քանի որ այլ տարբերակ չգիտի: Միգուցե նրա մտքում առաջանան երկու հակադիր պատկերացումներ. «ես կարող եմ մեծանալ ու շատ ջերմ ընտանիք ստեղծել» կամ «իմ ստեղծած ընտանիքն էլ կարող է այսպես սառը դառնալ, ավելի լավ է չկազմեմ ընդհանրապես»: Հոգեբանի հետ աշխատանքը կօգնի գտնել այլ տարբերակներ:

Պետք է կարևորություն տալ ընտանեկան ավանդույթներին: Անկախ ստեղծված իրավիճակից երբեք չդադարել երեխայի կրթության խիստ վերահսկողությունը, ապահովել նրա առողջ ժամանցը, շփումն ընկերների, կենդանիների հետ, կազմակերպել բազմաժանր ֆիլմերի դիտումներ, բազմաժանր երաժշտության ունկնդրումներ, ընթերցանություն և ձեռքի աշխատանքների պատրաստում, որոնք խթանում են երեխայի առողջ դատողության զարգացումը, բարձրացնում արժեհամակարգը, զբաղեցնում այնպես, որ նա երբեք էլ չնկատի առկա խնդիրը: Հմտորեն ներգրավել երեխային խնդրի դրական հանգուցալուծման մեջ և ապահովել ընտանիքի ու երեխայի կայուն զարգացումը: Հիշեք, որ Հիսուսն ասում էր. «Եթե չդառնաք ու չլինեք մանուկների պես, երկնքի արքայություն չեք մտնի»:

Որպես հետազոտականի ավարտ,ճիշտ համարեցի հարցում անցկացնել նաև երեխաների հետ Նրանց համար կատարեցի հարցադրում,որով փորձեցի պարզել ընտանեկան վեճերի ժամանակ ծնողներից ում խոսքն են կարևորում: Այժմ ներկայացնեմ դպրոցահասակ երեխաներին /10-12տ/ տրված հարցաթերթիկներում ներկայացված հարցերը և դրանց վերլուծությունը:

Հարցաթերթիկ

Հարգելի մասնակից հետազոտական աշխատանքի շրջանակներում անցկացվում է սոցիոլոգիական հարցում, որի նպատակն է ուսումնասիրել ընտանեկան կոնֆլիկտների ժամանակ ու՞մ խոսքն եք կարևորում։

Հետազոտությունն անանուն է. տվյալները հրապարակվելու են միայն ընդհանրացված և վերլուծված տարբերակով։

Հարց 1. Ամենաշատն ինչ՞ ակնկալիք ունեք ծնողներից.

ա) սիրո և հարգանքի,

բ) փոխադարձ վստահության,

գ) ուշադրության,

դ) այլ պատասխան։

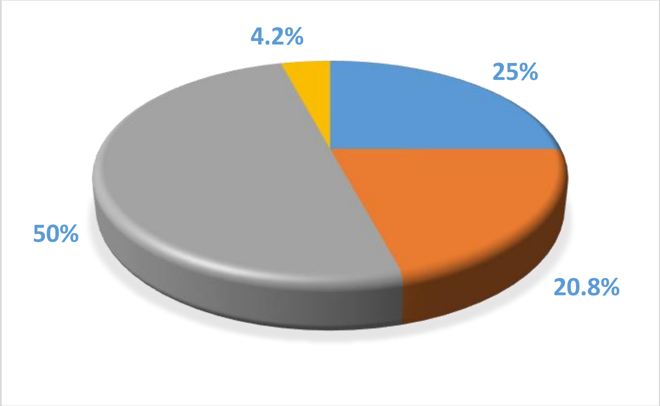

25 %-ն ընտրեցին ա տարբերակը, 20,8 %-ը՝ բ տարբերակը, 50%-ը՝ գ տարբերակը, իսկ 4,2%-ը ընտրեցին դ տարբերակը՝ պատասխանելով օգնության և աջակցության կարիք։ Հարցը նպատակ ուներ պարզելու, թե որ գործոնը պետք է հաշվի առնել կոնֆլիկտային ընտանիքում ապրող երեխայի հետ աշխատելու ժամանակ։ Պարզվեց, որ այս երեխաները ամենաշատը ունեն ուշադրության կարիք, նրանք պահանջում են մեծ ուշադրություն իրենց կարիքներին։

Հարց 2. Ինչպիսի՞ հարաբերություններ ունեն ձեր ծնողները

ա) կոնֆլիկտային են,

բ) բռնկվող են,

գ) չեն հաղորդակցվում,

դ) սովորական

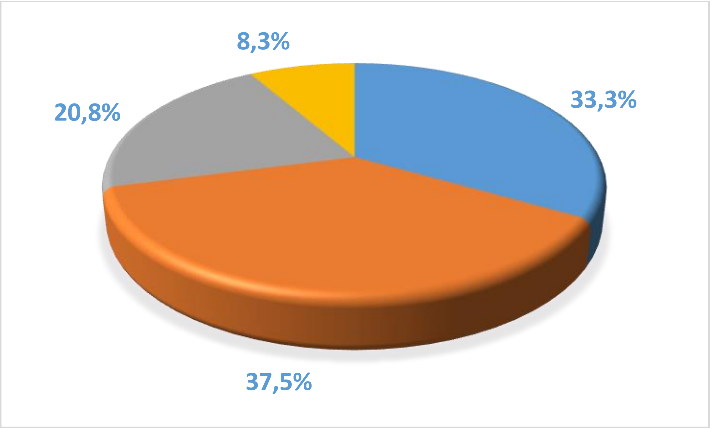

Երեխաներից շատերը նշեցին, որ կոնֆլիկտային ընտանիքում ապրող ծնողների մոտ բոլոր հատկանիշներն էլ կան, այնուամենայնիվ ընտրեցին գերակշռող հատկանիշը: Այս հարցից պարզ դարձավ, որ այս երեխաները առանձնացնում են հիմնական առանձնահատկությունը՝ կոնֆլիկտային և բռնկվող:

Հարց 3. Երջանի՞կ ես քո ընտանիքում

ա) այո

բ) ոչ

գ) երբեմն

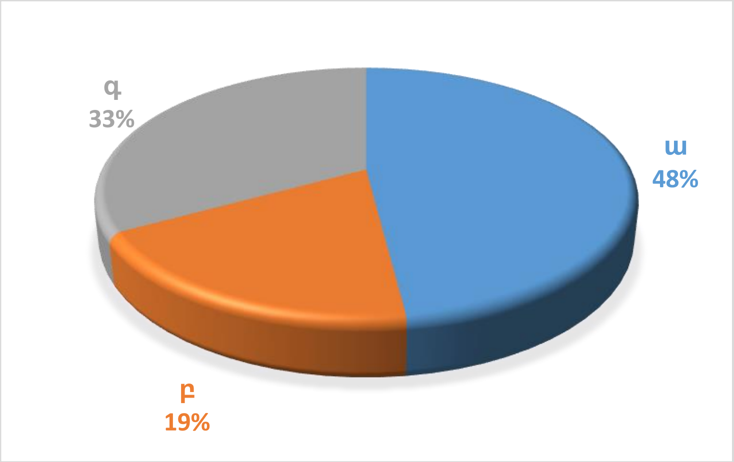

Սոցիոլոգիական հարցման վերլուծության արդյունքում պարզել եմ՝ հարցվողների 48 %-ը գտնում է,որ երջանիկ է իր ընտանիքում,քանի որ իրեն հասկանում են, իսկ 33 %-ը վստահեցնում է, որ ինքը երջանիկ չի,քանի որ ծնողները իրենց ցանկությամբ են անում ամեն ինչ,առանց հաշվի առնել ու երեխայի կամքը,իսկ 19%-ը պատասխանեց,որ երբեմն երջանիկ է,հատկապես այն ժամանակ,երբ տանը չկան վիճաբանություններ:

Հարց 4. Ծնողներից ու՞մ հետ ես սիրում ժամանակ անցկացնել

ա) հայրիկի

բ) մայրիկի

գ) ոչ մեկի

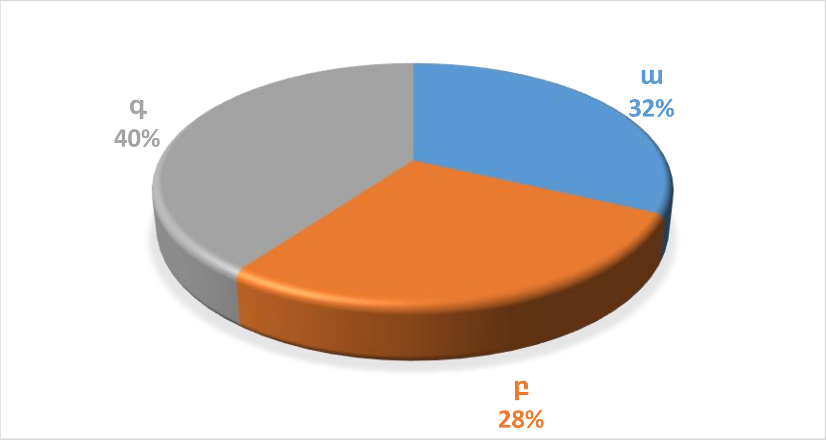

Այն հարցին, ըստ երեխաների 32%-ի մեկնաբանմամբ, ավելի շատ մայրիկի, քանի որ հայրիկը գրեթե միշտ տանը չի, 28%-ը նշեց հայրիկի, քանի որ ավելի համբերատար են հայրիկները, իսկ զարմանալի է այն փաստը, որ գերակշռող մասը՝ 40%, նշեց ոչ մեկի, քանի որ իրենց հետաքրքրությունները չեն համընկնում:

Հարց 5. Սիրու՞մ ես քո ընտանիքը

ա) այո

բ) ոչ

գ) երբեմն

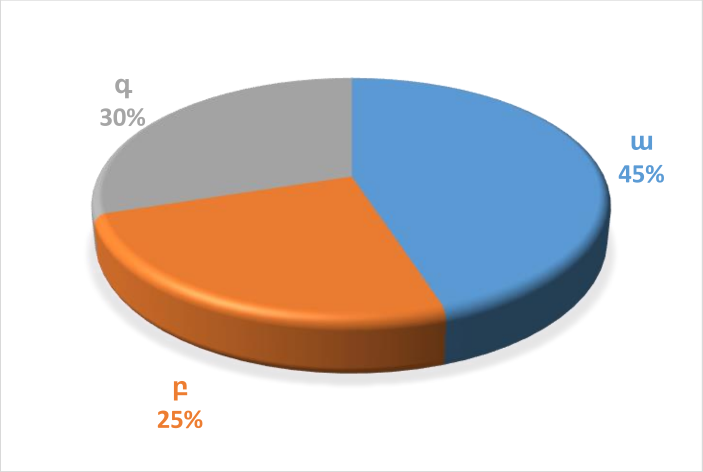

Արժեքավոր է այն փաստը, որ հարցմանը մասնակցածների 30 %-ը անկեղծորեն պատասխանել են, որ երբեմն են սեր զգում ընտանիքի հանդեպ, չնայած նրան, որ շուրջ 45 %-ը տվել են դրական պատասխան: Գտնվեցին նաև 25%

երեխաներ,որոնք բացասական պատասխանեցին հարցին,ասելով,որ ընտանիքի անդամները շատ են բարկանում իրենց վրա

Հարց 6. Ձեր կողմից կատարված կարգապահական խախտումների դեպքում ինչպիսի՞ միջոցներ են ձեռնարկում ծնողները՝

ա) անհատական բացատրական զրույցներ,

բ) բռնություն են կիրառում,

գ) սիրելի զբաղմունքից զրկել:

Երեխաների 65 %-ը նշեց, որ անհատական բացատրական զրույցներ է անցկացնում ծնողները, իսկ 20%-ը նշեց, որ սիրելի զբաղմունքից զրկելը, ըստ ծնողների,կարգապահական խախտումների դեպքում լավագույն միջոցն է, միայն 15%-ը նշեց, որ ծնողներն այդ դեպքում բռնություն՝ ծեծ, են կիրառում:

Այսպիսով հարցաթերթիկների վերլուծության արդյունքում պարզ դարձավ, որ կոնֆլիկտային ընտանիքներում ապրող երեխաները ոչ կարողանում են լիարժեք կերպով վստահել իրենց ծնողներին,ոչ էլ կարողանում են ճիշտ ձևով ինտեգրվեն հասարակության մեջ: Եվ չնայած ՀՀ սահմանադրության 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որպեսզի հարգվի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքը,ծնողները գրեթե միշտ իրենց կամքով են առաջ տանում երեխաներին,խեղդելով երեխայի հետաքրքրություններն ու ունակությունները:

Եզրակացություն

Այսպիսով՝

1. Մանկավարժական գրականության մանրամասն ուսումնասիրությունից և իմ կողմից կատարված հետազոտական աշխատանքի արդյունքների վերլուծության արդյունքում կարելի է եզրակացնել .

2. Ընտանիքի ձևավորումն ու զարգացումը ընթանում է յուրովի,այն մի բարդ կառույց է,որտեղ իրավիճակները դասավորվում են ընտանիքի անդամների բնավորության զուգընթաց

3. Ծնող մեծամասնության ամբ, պատճառները, որոնք հանգեցնում են ընտանիքում կոնֆլիկտային իրավիճակի, առաջ են բերվում սոցիալական գործոններով:

4. Կոնֆլիկտային ընտանիքի երեխաները մեծ հաշվով խնդիրներ են ունենում միջանձնային հարաբերություններում, դժվարանում են լուծումներ գտնել և շատ անգամ դրանք գտնում են վատ միջավայրում: Այսպիսով, մի զույգի կոնֆլիկտային, անկայուն հարաբերությունը կարող է առաջացնել մեկ այլ բացասական հարաբերություն հաջորդ սերնդում:

5. Անձի արժեհամակարգի հիմքը դրվում է ընտանիքում, որն էլ ինչպես հայտնի է իրականացվում է դաստիարակության միջոցով: Ընտանիքում է երեխան առաջին անգամ հաղորդակցվում մշակութային արժեքներին, յուրացնում հասարակական, վարքագծային նորմեր, կանոններ, սոցիալ-մշակութային արժեքներ՝ այդ թվում բարոյական արժեքներ, որոն էլ ներառում է էթիկական նորմեր, վարքի ձևեր, որոնք էլ միավորվում և բխում են հենց բարոյական արժեքներից: Որքան քիչ ջերմություն և հոգատարություն է ստանում երեխան, այնքան դանդաղ է հասունանում որպես անհատ,այնքան ավելի հակված է պասիվության և անտարբերության:

Ամփոփելով վերը նշվածը, կարող ենք փաստել, որ կա լուսավորչական աշխատանքներ իրականացնելու մեծ անհրաժեշտություն ընտանիքի դերի, վերջինիս իրական գործառույթների, այնտեղ երեխայի անձի ձևավորման,բարոյական արժեքների ձևակերպման ու հասկացման, արժեհամակարգի իրական նշանակության լուսաբանմանն ուղղված:

Գրականության ցանկ

1. https://www.academia.edu
2. Ընտանեկան կոնֆլիկտներ (doctors.am)

3. Сергейчук А. В. - Социология управления

4. Խանամիրյան Ի. Ռ., Գևորգյան Դ. Է.- ԵՐԵԽԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵՏՐԱՎՄԱՆ. ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՋԱԿՑՈՂ ՄԵԾԱՀԱՍԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

5. Ա.Ա. Աեդրակյան «Ընտանիքի հոգեբանություն», Եր., «Ուրարտու» համալսարան, _ 2010: